

*Н. І. Кривко,
Старший помічник прокурора Ульяновського району Кіровоградської області
І. В. Клименко,
кандидат фізико-математичних наук,
доцент, докторант кафедри державної політики та управління політичними процесами,
Національна академія державного управління при Президентіві України*

ДОСТУП ТА КОМПЕТЕНЦІЯ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ ЩОДО ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЇ З ОБМЕЖЕНИМ ДОСТУПОМ

На сьогоднішній день Україна знаходиться в стадії розвитку, зокрема і в галузі державної служби. З кожним днем кількість документів, інформації, запитів які знаходяться в обігу між органами державної влади невпинно зростає. Збільшуються і об'єми інформації яка використовується державними службовцями для виконання своїх посадових обов'язків. Наразі спробуємо проаналізувати механізми доступу останніх до інформації з обмеженим доступом.

For today Ukraine is in a development condition, as also public service sphere. Every day the quantity of documents, information, inquiries which are in an exchange between public authorities, unruly grows. The quantity of the information which is used by civil servants for execution of the office obligations grows also. Today we will try to analyze mechanisms of access of civil servants to the information with the limited access.

Ключові слова: інформація з обмеженим доступом, конфіденційна інформація, інформаційний кодекс, державний службовець.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

В цілому законодавство України яке унормовує використання інформації з обмеженим доступом державними службовцями складає Конституція України, Закони України "Про інформацію", "Про державну таємницю", "Про міліцію", "Про прокуратуру", "Про службу безпеки України", "Про оперативно-розшукову діяльність", законодавчі акти про окремі галузі, види, форми і засоби інформації, міжнародні договори та угоди, ратифіковані Україною, та принципи і норми міжнародного права.

На даному етапі розвитку законодавства України немає одного чіткого нормативного акту який би у повному обсязі охоплював питання використання інформації з обмеженим доступом в органах виконавчої влади та доступу державних службовців до даного виду інформації.

СТАН ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ

На сьогодні існує ряд наукових досліджень щодо використання інформації з обмеженим доступом у системі влади, однак, практично не досліджене питання

щодо поведження державних службовців з цим видом інформації в органах виконавчої влади. Саме тому в практичній діяльності виникає ряд проблем при обміні між державними відомствами інформаціями з обмеженим доступом. Також відсутність у державі єдиного закону, який би унормовував хоча б більшість питань, пов'язаних із використанням інформації, зокрема і в даній сфері, доводить недостатній рівень наукової роботи в даній області, а отже — необхідність подальшого наукового дослідження цієї проблеми.

МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ

Аналіз чинної нормативно-законодавчої бази України щодо доступу та компетенції державних службовців щодо доступу до інформації з обмеженим доступом.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Відповідно до статті 1 Закону "Про інформацію" [1] під інформацією розуміються документовані або публічно оголошені відомості про події та явища, які відбуваються у суспільстві, державі та навколишньому природному середовищі.

Стаття 30 даного закону містить в собі поняття інформації з обмеженим доступом. За своїм правовим режимом вона поділяється на конфіденційну і таємну. До конфіденційної належать відомості, які знаходяться у володінні, користуванні чи розпорядженні окремих фізичних або юридичних осіб і поширюються за їх бажанням відповідно до передбачених ними умов.

Громадяни, юридичні особи, які володіють інформацією професійного, ділового, виробничого, банківського, комерційного й іншого характеру, одержаною за власні кошти, або такою, що є предметом їх професійного, ділового, виробничого, банківського, комерційного та іншого інтересу і не порушує передбаченої законом таємниці, самостійно визначають режим доступу до останньої, включаючи належність її до категорії конфіденційної, і встановлюють для неї систему (способи) захисту. Виняток становить інформація комерційного та банківського характеру, а також та, правовий режим якої встановлений Верховною Радою України за поданням Кабінету Міністрів (з питань статистики, екології, банківських операцій, податків тощо), та інформація, приховування якої є загрозою для життя і здоров'я людей.

До таємної інформації належить та, що містить відомості, які становлять державну й іншу, передбачену законом, таємницю, розголошення якої завдає шкоди особі, суспільству і державі.

У Законі також вказується, що віднесення інформації до категорії таємних відомостей, які становлять державну таємницю, і доступ до неї громадян здійснюється відповідно до Закону "Про державну таємницю" [2].

Перелік відомостей, що становлять державну таємницю, міститься у Законі "Про державну таємницю" від 21 січня 1994 р. Відповідно до ст. 1 цього Закону державна таємниця — це вид таємної Інформації, що охоплює відомості у сфері оборони, економіки, зовнішніх відносин, державної безпеки і охорони правопорядку, розголошення яких може завдати шкоди життєво важливим інтересам України і які визнані Законом державною таємницею та підлягають охороні з боку держави. Категорії відомостей, що становлять названу таємницю, вказані у ст. 6 даного Закону.

Перелік відомостей, що є державною таємницею, затверджений наказом Державного комітету України з питань державних секретів від 31 липня 1995 р. № 47, зареєстрований у Міністерстві юстиції України 3 серпня 1995 р. за № 278/814 [3].

Під військовою таємницею слід розуміти вид таємної інформації, що охоплює відомості військового характеру, які становлять державну таємницю.

Службова таємниця — це вид таємної інформації, що містить відомості економічного характеру (про дислокацію підприємств та їх виробничу діяльність, про запаси продовольства, пропускну здатність шляхів сполучення, корисні копалини та їх розробку тощо); відомості науково-технічного характеру (про відкриття, винаходи, наукові і технічні результати тощо); інші відомості (про заходи у сфері громадської безпеки і громадського порядку, охорони здоров'я, про кадрову політику держави тощо).

Розголошення відомостей або втрата документів,

що містять державну таємницю, а також предметів, відомості про які становлять державну таємницю, вчинені особою, якій ці відомості були довірені або стали відомі по службі чи роботі, або якщо втрата стала результатом порушення встановлених правил поведінки із зазначеними документами чи предметами за відсутності ознак державної зради або шпигунства, тягне за собою кримінальну відповідальність передбачену кримінальним кодексом України.

Відповідно до статті 22 Закону України "Про державну таємницю", залежно від ступеня секретності інформації встановлюються такі форми допуску до державної таємниці:

— форма 1 — для роботи з секретною інформацією, що має ступені секретності "особливої важливості", "цілком таємно" та "таємно";

— форма 2 — для роботи з секретною інформацією, що має ступені секретності "цілком таємно" та "таємно";

— форма 3 — для роботи з секретною інформацією, що має ступінь секретності "таємно", а також такі терміни дії допусків:

— для форми 1— 5 років;

— для форми 2— 10 років;

— для форми 3— 15 років.

Допуск до державної таємниці із ступенями секретності "особливої важливості", "цілком таємно" та "таємно" надається дієздатним громадянам України віком від 18 років, які потребують його за умовами своєї службової, виробничої, наукової чи науково-дослідної діяльності або навчання, наказом чи письмовим розпорядженням керівника органу державної влади, органу місцевого

самоврядування, підприємства, установи або організації, де працює, перебуває на службі чи навчається громадянин.

В окремих випадках, які визначаються міністерствами, іншими центральними органами виконавчої влади, за погодженням із Службою безпеки України, громадянам України віком від 16 років може надаватися допуск до державної таємниці із ступенями секретності "цілком таємно" та "таємно", а віком від 17 років — також до державної таємниці із ступенем секретності "особливої важливості".

Допуск до державної таємниці керівникові органу державної влади, органу місцевого самоврядування, підприємства, установи, організації надається наказом чи письмовим розпорядженням посадової особи, що призначає його на посаду, а у разі, коли орган державної влади, орган місцевого самоврядування, підприємство, установа, організація не підпорядкована іншому органу державної влади, органу місцевого самоврядування, підприємству, установі, організації або не належить до сфери їх управління, допуск до державної таємниці надається зазначеному керівникові наказом чи письмовим розпорядженням керівника органу державної влади, органу місцевого самоврядування, підприємства, установи, організації, яка є замовником робіт, пов'язаних з державною таємницею. Керівникам центральних органів виконавчої влади, які призначаються на посаду

Кабінетом Міністрів України, допуск до державної

таємниці надається розпорядженням Кабінету Міністрів України.

Таким чином, законом визначено порядок доступу громадян, зокрема і держаних службовців до інформації з обмеженим доступом, але не встановлено чітких правил поведження з даним видом інформації.

Саме тому було б доцільним розробити єдиний нормативний акт, який би унормовував механізм не тільки доступу держслужбовців до інформації з обмеженим доступом, а і поведження з нею, оскільки із-за незнання або відсутності правил затверджених нормативним актом державний службовець може вчинити певні дії, які потягнуть за собою кримінальну відповідальність.

Для вирішення проблем захисту інформації, неправомірний витік (розголошення, втрата тощо) якої може завдати шкоди особі, суспільству, державі, важливе теоретичне та практичне значення має законодавче розкриття таких понять, як "державні секрети", "державна таємниця", "службова таємниця", "військова таємниця" тощо та визначення їх місця в системі інформації з обмеженим доступом. Сьогодні в Україні законодавчо врегульовані лише суспільні відносини, пов'язані з державною таємницею, чітко визначене саме поняття "державна таємниця". Такі ж поняття, як "державні секрети", "державні таємниці", "службова таємниця", "військова таємниця" попри те, що досить часто вживаються в науковій літературі, в чинному законодавстві України не мають чіткого законодавчого визначення. Інші види інформації з обмеженим доступом, якщо й мають законодавче визначення, проте сам порядок їх визначення і охорони, юридична відповідальність за порушення такого порядку залишаються не врегульованими в повному обсязі. До однієї з причин такого стану, можна віднести відсутність чіткої класифікації інформації з обмеженим доступом, що призводить до плутанини у визначенні місця тієї чи іншої категорії інформації в загальній системі інформації з обмеженим доступом.

Обмеження в доступі через грифи "Для службового користування", "Таємно" та "Цілком таємно" містить 221 нормативно-правовий акт із 10,391 тисяч актів [4], що були зареєстровані в Україні протягом 12 років — від моменту запровадження державної реєстрації нормативно-правових актів з 1 січня 1993 року і до 31 січня 2005 року. Переважна більшість цих актів видані Службою безпеки України, Міністерством оборони України та Міністерством внутрішніх справ України.

Саме тому і виникає питання компетенції державних службовців в плані доступу до інформації з обмеженим доступом.

Перші спроби унормування поведження державних службовців з інформацією з обмеженим доступом реалізувались у Наказі Головного управління державної служби України від 23 жовтня 2000 року N 58, зареєстровано в Міністерстві юстиції України 7 листопада 2000 р. за № 783/5004, "Про затвердження Загальних правил поведінки державного службовця" [5]. Однак цим наказом, так як і іншими периферійними нормативними актами не врегульовано окремі проблеми в даній сфері. Наприклад, чинним законо-

давством чітко визначено поняття "таємниці слідства", встановлено що дані слідства можуть розголошуватись слідчим в окремих випадках і то не у повному обсязі [6]. Як тоді чинити прокурору при направленні матеріалів кримінальної справи до суду, адже на етапі передачі матеріалів справи, вони можуть стати доступними сторонній особі, чим буде порушено таємність матеріалів. Чинне законодавство на сьогоднішній день не визначає правил поведження у таких випадках [7], що і стає причиною багатьох непорозумінь.

ВИСНОВКИ ТА НАПРЯМИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Чинне законодавство України відносно інформації з обмеженим доступом не в повній мірі урегульовує усі процеси використання самої інформації в органах виконавчої влади, що свідчить про наявність потреби усунення "прогалин" у законодавстві для унормування усіх процесів при роботі державних службовців з інформацією, яка має обмежений доступ.

Потребують законодавчого закріплення ряд понять стосовно інформації з обмеженим доступом, правил її використання, порядку обміну таким видом інформації та ін. Стає необхідним розробка та затвердження Кодексу України "Про державну службу" для ефективнішої та успішної співпраці між органами виконавчої влади України у випадках обміну інформацією з обмеженим доступом.

Література:

1. Закон України "Про інформацію". [Електронний ресурс]: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2657-12>
  2. Закон України "Про державну таємницю". [Електронний ресурс]: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=3855-12>
  3. Наказ Державного комітету України з питань державних секретів від 31 липня 1995 р. № 47, зареєстрований у Міністерстві юстиції України 3 серпня 1995 р. за № 278/814. [Електронний ресурс]: <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1028.224.2>
  4. Повідомлення прес-служби Міністерства юстиції від 01.02.2005 року. [Електронний ресурс]: http://www.kmu.gov.ua/control/publish/news_article?art_id=11311697
  5. Наказ Головного управління державної служби України від 23 жовтня 2000 року № 58, зареєстровано в Міністерстві юстиції України 7 листопада 2000 р. за № 783/5004, "Про затвердження Загальних правил поведінки державного службовця". [Електронний ресурс]: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0783-00>
  6. Закон України "Про прокуратуру" [Електронний ресурс]: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1789-12>
  7. Розпорядження Кабінету міністрів України від 23 липня 2008 р. № 990-р "Про схвалення Концепції проекту Закону України "Про доступ до інформації"". [Електронний ресурс]: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=990-2008-%F0>
- Стаття надійшла до редакції 01.09.2009 р.*